

ОЦІНЮВАННЯ МІСЦЯ УКРАЇНИ В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ

ASSESSMENT OF THE PLACE OF UKRAINE IN THE SYSTEM OF INTERNATIONAL BUSINESS

У статті досліджено особливості стратегічного партнерства України в період пандемії, політико-економічних криз, процесів інтеграційного характеру, які суттєво впливають на стан країни в міжнародному бізнесі. Динаміка і тенденції сучасних зовнішньополітичних відносин сприяє активізації стратегічного партнерства між державами, пошуку нових партнерів. Визначено, що окрім Східного Партнерства, Україні слід розвивати азійський та американський напрямки. В дослідженні визначено можливості реалізації експортного потенціалу України на ринках ЄС, Азії та Африки шляхом розрахунку відносних компаративних переваг за товарними групами. Визначено, що торгівля з ЄС не дає суттєвої вигоди для України, оскільки більшість товарних позицій експорту не створюють достатньої доданої вартості. Відповідно необхідно виправити деформацію товарної структури експорту-імпорту з ЄС. За результатами дослідження компаративних переваг українського експорту на ринку Азії, ЄС та Африки, визначено ті товарні групи, які мають перспективи розвитку.

Ключові слова: партнерство, стратегічне партнерство, міжнародний бізнес, експорт, імпорт, переваги, компаративні переваги, міжнародна торгівля.

The article examines the peculiarities of Ukraine's strategic partnership during the pandemic, political and economic crises, integration processes, which significantly affect the state of the country in international business. The dynamics and trends of modern foreign policy relations contribute to the activation of strategic partnership between states and the search for new partners. It should be noted that in 2020, the Association of Southeast Asian Nations and Australia, China, the Republic of Korea, New Zealand and Japan signed the Regional Comprehensive Economic Partnership (RCEP) Agreement. Therefore, Ukraine is seriously determined to deepen relations with Asian countries and in recent years has been increasing the volume of foreign trade with the URVEP region. This is evidenced by the increase in turnover with it by 13.8% to 20.6 billion dollars USA in 2020. Accordingly, the shares of exports (18.8%) and imports (20.9%) with this region increased. It was determined that, in addition to the Eastern Partnership, Ukraine should develop Asian and American directions. The study determined the possibilities of realizing the export potential of Ukraine on the markets of the EU, Asia and Africa by calculating the relative comparative advantages by product groups. It was determined that trade with the EU does not provide significant benefits for Ukraine, as most export items do not create sufficient added value. Accordingly, it is necessary to correct the deformation of the commodity structure of export-import from the EU. According to the results of the study of the comparative advantages of Ukrainian exports on the markets of Asia, the EU and Africa, those product groups that have prospects for development, such as plant materials, natural and artificial fur, lead and its products, meat and by-products, have been determined. The results can be used to justify the state policy of supporting national producers of products with greater added value in order to create conditions for the formation of new and joining existing global value chains, which will significantly increase the level of economic security of Ukrainian trade enterprises.

Key words: partnership, strategic partnership, international business, export, import, advantages, comparative advantages, international trade.

УДК 334.7:339.92

DOI: <https://doi.org/10.32782/bses.76-4>

Зубко Т.Л.

к.е.н., доцент,
докторант кафедри світової економіки
Державний торговельно-економічний
університет

Zubko Tetiana

State University of Trade and Economics

Постановка проблеми. Активізація міжнародних відносин викликана динамізмом і збільшенням інтеграції держав. Кількість стратегічних альянсів в міжнародному бізнесі неухильно збільшується. Для держави це питання є актуальним тому, що збільшується дискурс про розвиток партнерських відносин в сучасному бізнесі за умов воєнного стану України та посилення інтеграційних процесів у світовій економіці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням системи міжнародного бізнесу, зокрема особливостей стратегічного партнерства, як одного з його головних компонентів займалися такі провідні вчені як Г. Дугінець, В. Залізнюк, А. Мазаракі, Т. Мельник [1], К. Корнієнкова [2], О. Майборода [3], О. Шнирков, А. Філіпенко, Р. Заблоцька [4], Т. Бусарева [5], І. Федулова, М. Джулай [6] та інші. Однак сьогодні в умовах криз та змін потребують дослідження питання формування базисних стратегій партнерства у зовнішньоекономічній діяльності країни як засіб покращення її місця у системі міжнародного бізнесу.

Постановка завдання. Метою дослідження є визначення базових стратегій міжнародного партнерства України в системі міжнародних відносин.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах посилення тенденцій глобалізації та міжнародного стратегічного партнерства відбувається розвиток світової економічної системи, її підсистем нижчих рівнів (країн, підприємництва, галузей економіки, підприємств). З'явилась необхідність перегляду та удосконалення інтеграційних процесів внутрішнього та міжнародного спрямування. Зростання світової та регіональної конкуренції, загострення суперництва за ринки збуту та ресурсів створюють нові виклики, а разом з тим і можливості для появи нових інтеграційних сполучень на різних рівнях. Особливістю міжнародного партнерства є те, що торгові операції заключають юридичні особи різних рівнів. Існує інституціональне середовище, де заключаються ці договори. В стратегічному партнерстві є три головні частини:

– міжнародні договори, якими опікується держава (питання політики, зміни тарифів і квот, преференцій, узгодження законодавчих актів і т. ін.);

– підприємства підпорядковуються різним об'єднанням (торгово-промислова палата, відповідних асоціацій, біржі та ін.), які допомагають заключати торгові угоди;

– самі підприємства, що є складовими системи економічної взаємодії, які можуть виступати як окремі юридичні особи так і в об'єднанні з іншими.

Наразі, пріоритетом в Україні є збереження українців і відновлення належного стану економіки країни. Війна суттєво змінила акценти в політико-економічному становищі практично всього світу. Як наголошують політологи та історики «Війна – це локомотив історії».

Будь яка криза, як зазначалося раніше, має щонайменше два можливі результати – занепад або поштовх до розвитку. Відповідно Україна має можливість (за рахунок фінансової допомоги партнерських країн та, ймовірно, репарацій з РФ) вийти на якісно вищий і більш економічно-обґрунтований рівень розвитку. Тривалий період карантину від Covid-19, вторгнення РФ показали, які саме країни стануть нашими партнерами надалі. Більша частина світу (140 з 184 країн) підтримують ідею витіснення Росії з міжнародного ринку. Відповідно, Україна має можливість «перехопити» певні товаропотоки на себе. Так, за статистичними даними Євростату, у Росії здебільшого закупувалися наступні товари та послуги (у 2021 році):

- паливно-енергетичні товари (267035 млн. дол.);
- метали та вироби з них (51125 млн. дол.);
- машини, обладнання (32631 млн. дол.);
- продукція хімічної промисловості (37837 млн. дол.);
- деревина і целюлозно-паперові вироби (16985 млн. дол.);
- продовольчі товари та сільськогосподарська сировина (35905 млн. дол.).

Цей перелік порівняно з експортом України незначний, тому майже всі позиції (окрім першої) Україна може забезпечити своїми поставками. Суттєвими для послідовного і стійкого переходу до умов діяльності, визначених УА/ПВЗВТ, є підбір пріоритетів. В умовах сьогоденних криз політичного, економічного і соціального характеру, фактично народжується нова парадигма розвитку країни, соціуму, особистості. Для зовнішньої торгівлі України враховуючи вектор євроінтеграції визначаємо наступні пріоритетні напрями дій: дотримання напрямку євроінтеграції та стратегічне партнерство з державами позаєвропейського простору.

Як показали події останнього року у воєнно-політичній та економічній сферах важливою є розбудова стратегічного партнерства з США.

Сполучені Штати Америки підтримують Україну в її прагненні інтеграції в європейські та північно-атлантичні структури. Наразі, Україна отримує чи не найбільшу фінансову допомогу з боку США, особливо по лінії військової допомоги Пентагону. За останні роки зросла співпраця в галузях ІТ, аграрній, енергетичній, військовій. При цьому збільшилися інвестиції в економіку України та вихід українських експортерів на американський ринок. Зараз вже сформувався уявлення про Україну як про форпостний щит демократичних держав, і політики США це добре розуміють.

Одним із напрямів стратегічного партнерства є Азійський мегарегіон, до якого належать Китай, Японія, Республіка Корея та Індія. З цього переліку доброзичливими партнерами для України є Китай та Японія. Китай в останнє десятиріччя є другим торговельним партнером України. Наша країна тісно співпрацює з КНР у сфері сільського господарства, туризму, медицині. Китай закуповує у України зернові, м'ясо та м'ясопродукти, для чого запроваджено власну сертифікацію агропродукції України. Для поглиблення співробітництва з державами Західної Європи у форматі «Економічного поясу Шовкового шляху», залучення України надає їй перспективи розвитку в науці, техніці, освіті, торгівлі, інфраструктурної системи.

Останніми роками роль Туреччини як політичного так і економічного партнера України суттєво зросла. Для цього укладено Угоду про вільну торгівлю, наявне співробітництво у воєнно-технічній та оборонно-промисловій сферах, збільшується співпраця в галузях авіакосмосу, аграрній та туризму.

Для дослідження можливостей реалізації експортного потенціалу України на ринках ЄС, Азії та Африки розраховано відносні компаративні переваги у структурі експорту та імпорту за товарними групами за формулою:

$$КП_{ij} = \ln \left[\frac{\frac{Ex_{ij}}{Im_{ij}}}{\frac{Ex_i}{Im_i}} \right],$$

де $КП_{ij}$ – показник компаративної переваги i -ї країни за j -м товаром;

Ex_i, Im_i – експорт та імпорт i -ї країни;

Ex_{ij}, Im_{ij} – експорт та імпорт j -го товару i -ї країни.

Якщо $КП_{ij} > 0$, то для j -го товару це означає, що i -та країна має компаративну перевагу в експорті до інших країн. Якщо $КП_{ij} < 0$, то це означає що цей товар Україні експортувати недоцільно [1, с. 360].

Визначено що в Україні із 96 товарних груп представлених у номенклатурі лише 28 мають компаративні переваги і тільки їх доцільно реалі-

зовувати на світовому ринку. У 2017 році це було 29 позицій.

Для виявлення проблем і напрямків розвитку експортного потенціалу розглянуто обсяги імпорту країн ЄС-27 та Азії в 2017–2021 роки за товарними групами (за кодом УКТ ЗЕД) у вартісному вимірі та компаративні переваги України на кожному з цих ринків. Для розгляду обрано ті товарні позиції, які мають компаративні переваги. В табл. 1 розраховано частку України в імпорті ЄС та коефіцієнт відносних компаративних переваг українського експорту.

Найбільшу частку в обсязі імпорту до ЄС в 2021 році зайняли такі групи [7]:

1. Зернові культури – 10,13%. Зараз експорт зерна з України з-за вторгнення Росії обмежений до 500 тис. тон на місяць, що вдесятеро менше довоєнного обсягу [8]. В цьому сезоні обсяг експорту з України зменшиться. Залишок зерна, який необхідно експортувати, за даними Міністерства агрополітики становить 17 млн. тон. До цього обсягу належать 10 млн.тон. кукурудзи, 6700 тис. тон соняшник і продукти його переробки,

Таблиця 1

Частка імпорту з України в імпорті Європейського Союзу та коефіцієнт компаративних переваг українського експорту на ринку ЄС

Код та назва товарної позиції	Частка України в імпорті Європейського Союзу					КП _і України на ринку ЄС, од.				
	2017	2018	2019	2020	2021	2017	2018	2019	2020	2021
10 зернові культури	8,03	11,03	12,7	9,46	10,13	3,49	3,56	3,88	3,84	4,28
26 руди, шлак і зола	4,38	9,02	8,54	7,69	8,2	1,48	1,73	1,82	2,3	2,93
15 Жири та олії тваринного або рослинного походження	4,64	5,68	7,46	9,80	10,2	2,73	2,75	2,83	2,9	2,73
14 рослинні матеріали для виготовлення плетених виробів	6,89	0,16	0,25	0,24	0,23	3,07	3,72	4,21	4,09	2,45
72 чорні метали	2,18	18,4	15,2	13,3	14,2	1,92	1,91	1,85	1,88	2,17
43 натуральне та штучне хутро	1,28	0,13	0,09	0,11	0,11	1,32	1,52	0,74	1,63	2,04
89 судна	0,24	0,18	0,28	0,25	0,24	2,41	2,27	2,48	1,76	1,79
12 насіння і плоди олійних рослин	4,66	5,78	7,42	6,65	7,2	1,63	1,52	1,76	1,44	1,66
23 залишки і відходи харчової промисловості	1,72	2,58	2,53	2,48	2,51	1,72	1,66	1,76	1,62	1,58
44 деревина і вироби з деревини	1,68	5,17	4,84	5,25	5,8	1,49	1,55	1,45	1,41	1,51
78 свинець і вироби з нього	1,2	0,16	0,11	0,11	0,1	1,15	0,66	0,46	0,88	1,47
02 м'ясо та їстівні субпродукти	1,22	1,18	0,96	0,68	0,62	1,44	1,27	1,41	1,26	1,35
XV. Недорогоцінні метали та вироби з них	0,16	0,17	0,2	0,26	0,27	1,09	1,11	0,94	0,94	1,27
11 продукція борошномельно-круп'яної промисловості	0,35	0,12	0,11	0,1	0,1	1,61	1,56	1,66	1,36	0,89
86 залізничні локомотиви	0,32	0,33	0,44	0,72	0,76	0,15	-0,05	0,9	1,3	0,83
28 продукти неорганічної хімії	0,71	0,68	0,62	0,59	0,64	0,6	0,63	0,56	0,8	0,81
25 сіль; сірка; землі та каміння	1,16	1,14	1,1	1,0	1,0	0,4	0,34	0,28	0,21	0,61
94 меблі	0,47	2,52	2,71	2,82	2,84	0,63	0,58	0,5	0,44	0,56
49 друкована продукція	0,07	0,05	0,04	0,08	0,07	0,68	0,58	0,47	-1,59	0,49
17 цукор і кондитерські вироби з цукру	0,42	0,34	0,36	0,48	0,49	2,05	1,62	1,19	1,1	0,33
19 готові продукти із зерна	0,44	0,39	0,46	0,63	0,6	0,8	0,48	0,2	0,14	0,33
73 вироби з чорних металів	2,44	2,38	2,12	2,12	2,14	-0,01	0,06	-0,15	-0,05	0,11
46 вироби із соломи	0,14	0,004	0,006	0,01	0,01	-0,51	-0,65	-0,71	-0,61	0,09
74 мідь і вироби з неї	0,13	0,13	0,09	0,14	0,14	0,27	0,21	-0,54	-0,41	0,09
04 молоко та молочні продукти, яйця птиці; натуральний мед	0,56	0,58	0,57	0,74	0,76	1,64	1,43	0,89	0,21	-0,04

Джерело: розраховано автором за даними [7]

730 тис.тон сої. [9]. Уряд встановив нові правила експорту сільськогосподарських товарів. Зокрема заборонено експортувати: овес; просо; гречку; цукор; сіль; жито; велику рогату худобу та м'ясо. Це означає фактичну заборону експорту. Але можна експортувати за умови вказаного декларативного ліцензування: пшеницю і суміш пшениці та жита (меслин); кукурудзу; м'ясо курей свійських; яйця кур свійських; олію соняшникову [10].

Проте, зернові культури не є кінцевим виробом і не мають доданої вартості. Експорт України спрямований на сировинні товари, ринки яких не є сталими і не можуть приносити експортерам значних прибутків.

2. Жири та олії тваринного або рослинного походження – 10,2%, що вдвічі більше ніж у 2017 р. (2,18%).

Україна у 2021 році експортувала рослинні олії (соняшникову, соєву, рапсову, гірчичну, лляну), маргарин та продукти з рослинних та тваринних жирів та олій, а також жиру тварин на \$ 7,05 млрд, що на 22,2% перевищує показники 2020 року. Експорт соняшnikової олії у 2021 році склав \$6,05 млрд, що становить 90,8% від загального виторгу у цій групі товарів. На зовнішні ринки також було поставлено соєву та рапсову олію – на \$ 0,29 млрд (4,1%) та \$ 0,22 млрд (3,2%) відповідно. За 2021 рік експортовано маргарину та продуктів з рослинних та тваринних жирів та олій на \$ 87 млн (1,2%), а свинячого та пташиного жиру на \$ 14,5 млн (0,2%) [11].

3. Насіння і плоди олійних рослин – 7,2%. У 2019 році цей показник був дещо вищим 7,42%. Спостерігається зростання цього показника протягом усього досліджуваного періоду.

4. Чорні метали (залізо та сталь) – 13,32%, що суттєво більше 2,18% у 2017 році. За даними Держмитслужби, експорт чорних металів у 2021 році збільшився на 6,3 млрд дол (+81,4%) – до 13,96 млрд дол на світовому ринку. Так, дані митної статистики свідчать, що виручка металургійних підприємств України від експорту чорних металів у січні-листопаді 2021 року збільшилася на 81% в порівнянні із січнем-листопадом 2020 року – до \$12,62 млрд.

5. Руди, шлак і зола – 8,2% у 2021 р., що майже вдвічі більше ніж у 2017 р – 4,38%. Експорт руди, шлаків та золи на світовий ринок зріс на \$ 2,98 млрд (+77%) – до \$ 6,9 млрд за 2021 рік. Ціновий тиск на ринках залізної руди перешкоджає отриманню значних прибутків від реалізації цього виду продукції.

6. Деревина і вироби з деревини – 5,8%. Починаючи з 2017 р. (1,68%) питома вага експорту цього виду продукції неухильно збільшується.

Аналіз вагомих часток експорту до ЄС демонструє, що більшість з цих товарів не є кінцевим виробом, і використовуються для проміжного спо-

живання. Відповідно всі ці позиції не створюють суттєвої доданої вартості, і це підтверджує орієнтацію експорту України на сировину.

В таблиці 2 розраховано частку України в імпорті Азії та коефіцієнт відносних компаративних переваг українського експорту.

Головними торговельними партнерами для України в Азії є: Китай, Індія, Туреччина, Індонезія, Саудівська Аравія, Іран, Ірак, Пакистан, Ізраїль. В 2021 році змінилися вагомості деяких товарних позицій. На ринку Азії найбільшу частку в обсязі імпорту займають такі позиції:

1. Чорні метали – 36,24%. Протягом останніх п'яти років частка чорних металів в загальному експорті товарів до азійського ринку зростає в 22 рази.

2. Зернові культури – 18,56%. Аналіз динаміки цього показника показав збільшення його в три рази (6,7% у 2017 р.). У 2021 року оборот торгівлі агропродовольчими товарами між Україною та Азією збільшився проти тогорічних показників за відповідний період на 22% і сягнув показника у 10,8 млрд дол. Найбільші обсяги експортних поставок на азійському напрямку здійснювались до Пакистану, Південної Кореї, Таїланду, Ізраїлю, Бангладешу, Індонезії, Йорданії, Філіппін, Ємену. Серед найбільших споживачів ячменю в Азії виділяється Саудівська Аравія (70% від усього експорту), Туреччина, Іран, Ізраїль. Високий попит на ячмінь у країнах Близького Сходу пояснюється передусім його використанням на корми, в тому числі для верблюдів Аравійського півострову. Ринок Азії є другим за обсягами купівлі кукурудзи в Україні.

3. Руди, шлак і зола – 8,3% у 2021 р., що майже в 16 разів більше ніж у 2017 р. – 0,54%.

4. Залишки і відходи харчової промисловості – 4,38% (у 2021 р.), що втричі більше за значення у 2017 р. – 1,37%. До цієї групи експорту належать відходи і залишки від виробництва крохмалю, буряковий жом, шрот від сої, соняшнику, ріпаку, льону, відходи пивного виробництва та ін. Ці залишки і відходи використовуються у виробництві кормів для тварин, для створення добрив, як сировина в хімії та фармацевтиці.

5. Жири та олії тваринного або рослинного походження – 3,52%. Протягом періоду 2017–2020 рр. спостерігалось суттєве збільшення цього показника (з 6,8% у 2017 р. до 16,98% у 2020 р.) Порівнюючи цей показник з попереднім бачимо суттєве скорочення.

6. Насіння і плоди олійних рослин – 3,55%. Цей показник теж збільшився втричі порівняно з 2017 р. (1,11%). Слід зазначити, що високі темпи економічного зростання та збільшення кількості населення азійського регіону із середнім рівнем доходу зумовлюють підвищення споживання харчових продуктів як рослинного так і тваринного

Частка імпорту з України в імпорті Азії та коефіцієнт відносних компаративних переваг українського експорту на азійському ринку

Код та назва товарної позиції	Частка України в імпорті Азії, %					КП ^в України на ринку Азії, од.				
	2017	2018	2019	2020	2021	2017	2018	2019	2020	2021
10 зернові культури	6,7	15,8	24,6	24,3	18,6	3,56	3,62	3,95	3,87	4,25
26 руди, шлак і зола	0,54	6,9	10,83	15,3	8,30	1,55	1,79	1,89	2,32	2,9
15 Жири та олії тваринного або рослинного походження	6,80	12,3	16,5	17,0	3,52	2,8	2,81	2,9	2,93	2,7
14 рослинні матеріали для виготовлення плетіння	0,2	0,1	0	0,01	0,01	3,14	3,78	4,28	4,12	2,42
72 чорні метали	1,64	9,8	15,4	14,6	36,3	1,99	1,97	1,92	1,91	2,14
43 натуральне та штучне хутро	0,0	0,0	0,0	0,01	0,04	1,39	1,58	0,81	1,66	2,01
89 судна	0,018	0,02	0,03	0,04	0,08	2,49	2,33	2,55	1,79	1,76
12 насіння і плоди олійних рослин	1,11	2,4	3,04	1,81	3,55	1,7	1,58	1,83	1,47	1,63
23 залишки і відходи харчової промисловості	1,37	3,1	4,72	4,51	4,38	1,79	1,72	1,83	1,65	1,55
44 деревина і вироби з деревини	0,49	1,6	2,07	1,88	1,67	1,56	1,61	1,52	1,44	1,48
78 свинець і вироби з нього	0,04	0,04	0,04	0,02	0,08	1,22	0,71	0,53	0,91	1,44
02 м'ясо та істівні субпродукти	0,51	1,2	1,82	1,81	0,6	1,51	1,33	1,48	1,28	1,32
11 продукція борошномельно-круп'яної промисловості	1,22	1,01	0,73	0,58	0,31	1,69	1,62	1,73	1,39	0,86
86 залізничні локомотиви	0,26	0,26	0,27	0,17	0,12	0,22	0,01	0,97	1,33	0,8
28 продукти неорганічної хімії	0,13	0,38	0,54	0,62	1,68	0,68	0,69	0,63	0,82	0,77
25 сіль; сірка; землі та каміння	0,24	0,28	0,36	0,31	0,72	0,48	0,4	0,35	0,24	0,58
94 меблі	0,23	0,22	0,20	0,17	0,13	0,7	0,64	0,57	0,47	0,53
49 друкована продукція	0,12	0,08	0,02	0,05	0,01	0,75	0,64	0,54	-1,56	0,46
17 цукор і кондитерські вироби з цукру	1,08	0,98	0,92	0,55	0,17	2,13	1,68	1,26	1,13	0,3
19 готові продукти із зерна	0,61	0,57	0,53	0,57	0,39	0,88	0,54	0,27	0,17	0,3
73 вироби з чорних металів	0,2	0,8	1,06	0,93	1,09	0,06	0,12	-0,08	-0,02	0,08
46 вироби із соломи	0,01	0,02	0,01	0,01	0,01	-0,44	-0,59	-0,64	-0,59	0,06
74 мідь і вироби з неї	0,08	0,15	0,19	0,19	0,22	0,35	0,27	-0,47	-0,38	0,06

Джерело: розраховано автором за даними [7]

походження. Це демонструє перспективи розширення ринку збуту для аграрної продукції України.

В таблиці 3 розраховано частку України в імпорті Африки та коефіцієнт відносних компаративних переваг українського експорту.

Головними торговельними партнерами для України в Африці є: Єгипет, Ефіопія, Лівія, Демократична республіка Конго, Туніс, Судан, Південно-Африканська республіка, Ангола. В 2021 році змінилися вагомості деяких товарних позицій. На ринку Африки найбільшу частку в обсязі імпорту займають позиції що наявні в табл. 3.

Цей аналіз дав можливість виявити частки товарних груп вітчизняного експорту, які зараз реа-

лізуються на ринках ЄС, Азії і Африки та порівняти зі значеннями відносних компаративних переваг. Це надало змогу визначити: найбільш пріоритетні товарні групи експорту України на ринках ЄС та Азії; товарні групи які недостатньо представлені на цих ринках але мають відносні компаративні переваги та дозволять урізноманітнити експорт з України; товарні групи, що мають відносно суттєву частку імпорту, але недостатній рівень компаративних переваг і потребують підвищення конкурентоспроможності (таблиці 4, 5 і 6).

Отже, найбільш пріоритетними товарними групами для експорту на ринку ЄС є: зернові культури, насіння і плоди олійних рослин, жири та олії

Таблиця 3

Частка імпорту з України в імпорті Африки та коефіцієнт відносних компаративних переваг українського експорту на африканському ринку

Код та назва товарної позиції	Частка України в імпорті Африки, %					КП _і України на ринку Африки, од.				
	2017	2018	2019	2020	2021	2017	2018	2019	2020	2021
10 зернові культури	6,7	5,8	14,56	14,33	18,56	3,79	3,78	4,18	4,21	4,4
26 руди, шлак і зола	0,44	5,9	8,83	10,3	8,30	1,78	1,95	2,12	2,66	3,05
III. Жири та олії тваринного або рослинного походження	16,8	12,3	16,45	16,98	13,52	3,04	2,97	3,13	3,27	2,86
14 рослинні матеріали для виготовлення	0,2	0,1	0	0,001	0,003	3,37	3,94	4,5	4,46	2,57
72 чорні метали	1,64	9,8	15,38	14,63	36,24	2,22	2,13	2,15	2,25	2,29
43 натуральне та штучне хутро	0,0	0,0	0,0	0,000	0,00	1,62	1,74	1,04	2	2,16
II. Продукти рослинного походження	0,02	0,02	0,02	0,02	0,03	2,09	2,01	2,18	2,04	2,08
89 судна	1,11	2,4	3,04	1,81	3,55	2,72	2,49	2,77	2,13	1,91
12 насіння і плоди олійних рослин	1,17	3,8	4,72	4,61	4,88	1,94	1,74	2,06	1,81	1,78
23 залишки і відходи харчової промисловості	0,49	0,6	0,17	0,88	0,67	2,02	1,88	2,06	1,98	1,7
44 деревина і вироби з деревини	0,04	0,04	0,04	0,02	0,08	1,79	1,77	1,75	1,78	1,63
IX. Деревина і вироби з деревини	0,51	1,2	1,82	1,81	0,6	1,76	1,74	1,72	1,75	1,61
78 свинець і вироби з нього	1,22	1,01	1,73	1,58	1,31	1,45	0,88	0,76	1,25	1,6
02 м'ясо та їстівні субпродукти	0,26	0,26	0,268	0,165	0,122	1,74	1,5	1,7	1,62	1,47
XV. Недорогоцінні метали та вироби з них	0,13	0,38	0,54	0,62	1,68	1,4	1,33	1,24	1,31	1,39
11 продукція борошномельно-круп'яної промисловості	0,24	0,28	0,35	0,31	0,72	1,92	1,78	1,95	1,73	1,01
86 залізничні локомотиви	0,23	0,22	0,21	0,18	0,34	0,45	0,18	1,2	1,67	0,95
28 продукти неорганічної хімії	0,12	0,08	0,02	0,05	0,01	0,91	0,85	0,86	1,16	0,93
25 сіль; сірка; землі та каміння	1,08	0,98	0,92	0,55	0,17	0,71	0,56	0,58	0,58	0,73
94 меблі	0,51	0,57	0,52	0,57	0,59	0,93	0,81	0,8	0,81	0,68
49 друкована продукція	0,2	0,8	1,06	0,93	1,09	0,98	0,81	0,77	-1,22	0,61
17 цукор і кондитерські вироби з цукру	0,01	0,02	0,0001	0,0001	0,001	2,36	1,85	1,49	1,47	0,46
19 готові продукти із зерна	0,08	0,15	0,19	0,19	0,22	1,11	0,71	0,5	0,51	0,45

Джерело: розраховано автором за даними [7]

тваринного або рослинного походження, залишки і відходи харчової промисловості, деревина і вироби з неї, чорні метали, руда, шлак і зола.

Як свідчать дані табл. 5 найбільш пріоритетні товарні групи українського експорту для реалізації на азійському ринку наступні: зернові культури, насіння і плоди олійних рослин, жири та олії тваринного або рослинного походження, м'ясо та їстівні субпродукти, залишки і відходи харчової промисловості, деревина і вироби з деревини,

продукти неорганічної хімії, чорні метали, руди, шлак і зола.

Як свідчать дані табл. 6 найбільш пріоритетні товарні групи українського експорту для реалізації на африканському ринку наступні: зернові культури, насіння і плоди олійних рослин, жири та олії тваринного або рослинного походження, м'ясо та їстівні субпродукти, залишки і відходи харчової промисловості, деревина і вироби з деревини, продукти неорганічної хімії, чорні метали, руди,

Пріоритетні товарні групи експорту України для реалізації на ринку ЄС

Нині реалізуються на ринку ЄС та мають високі переваги			
10 зернові культури	4,28	12 насіння і плоди олійних рослин	1,66
26 руди, шлак і зола	2,93	23 залишки і відходи харчової промисловості	1,58
15 Жири та олії тваринного або рослинного походження	2,73	44 деревина і вироби з деревини	1,51
72 чорні метали	2,17		
Нині незначно представлені на ринку ЄС, але мають суттєві переваги і перспективи розвитку			
14 рослинні матеріали для виготовлення плетених виробів	2,45	86 залізничні локомотиви	0,81
43 натуральне та штучне хутро	2,04	28 продукти неорганічної хімії	0,81
89 судна	1,79	25 сіль; сірка; землі та каміння	0,61
78 свинець і вироби з нього	1,47	94 меблі	0,56
02 м'ясо та їстівні субпродукти	1,35	49 друкована продукція	0,49
XV. Недорогоцінні метали та вироби з них	1,27	17 цукор і кондитерські вироби з цукру	0,33
11 продукція борошномельно-круп'яної промисловості	0,89	19 готові продукти із зерна	0,33
Нині реалізуються на ринку ЄС, але не мають переваг			
73 вироби з чорних металів	0,11	74 мідь і вироби з неї	0,09
46 вироби із соломи	0,09	04 молоко та молочні продукти, яйця птиці; натуральний мед	-0,04

Джерело: розраховано автором за даними [7]

Таблиця 5

Пріоритетні товарні групи експорту України для реалізації на ринку Азії

Нині реалізуються на ринку Азії та мають високі переваги			
10 зернові культури	4,25	23 залишки і відходи харчової промисловості	1,55
26 руди, шлак і зола	2,9	44 деревина і вироби з деревини	1,48
15 Жири та олії тваринного або рослинного походження	2,7	02 м'ясо та їстівні субпродукти	1,32
72 чорні метали	2,14	28 продукти неорганічної хімії	0,77
12 насіння і плоди олійних рослин	1,63		
43 натуральне та штучне хутро	2,01	86 залізничні локомотиви	0,8
89 судна	1,76	25 сіль; сірка; землі та каміння	0,58
78 свинець і вироби з нього	1,44	94 меблі	0,53
11 продукція борошномельно-круп'яної промисловості	0,86	14 рослинні матеріали для виготовлення плетіння	2,42
Нині реалізуються на ринку Азії, але не мають переваг			
49 друкована продукція	0,46	73 вироби з чорних металів	0,08
17 цукор і кондитерські вироби з цукру	0,3	46 вироби із соломи	0,06
19 готові продукти із зерна	0,3	74 мідь і вироби з неї	0,06

Джерело: розраховано автором за даними [7]

шлак і зола, готові продукти з зерна, продукція борошномельно-круп'яної промисловості, друкована продукція, продукти рослинного походження та ін.

Для економік, що розвиваються, в тому числі і української, низькі ціни на сировинні товари у світі значні проблеми. В таких умовах глобальна торгівля, залучення інвестицій не зростатимуть. Разом з цим, збільшення частки населення із середнім рівнем доходу в країнах Азії та Північної

Африки відбуватиметься підвищення рівня споживання продуктів харчування як рослинного так і тваринного походження. Це відкриває значні перспективи розширення ринку збуту для вітчизняної аграрної продукції.

Станом на 2022 рік відбулося багато нововведень стосовно дотримання фітосанітарних норм ЄС. Відповідно, Україна має перспективи збільшення потоків постачання сільськогосподарської продукції до ЄС. Перспективним також є для спів-

Таблиця 6

Пріоритетні товарні групи експорту України для реалізації на ринку Африки

Нині реалізуються на ринку Африки та мають високі переваги			
10 зернові культури	4,4	89 судна	1,91
III. 15 Жири та олії тваринного або рослинного походження	2,86	25 сіль; сірка; землі та каміння	0,73
72 чорні метали	2,29	IX. Деревина і вироби з деревини	1,61
78 свинець і вироби з нього	1,6	94 меблі	0,68
12 насіння і плоди олійних рослин	1,78		
Нині незначно представлені на ринку Африки, але мають суттєві переваги і перспективи розвитку			
23 залишки і відходи харчової промисловості	1,7	86 залізничні локомотиви	0,95
26 руди, шлак і зола	3,05	14 рослинні матеріали для виготовлення	2,57
02 м'ясо та їстівні субпродукти	1,47	49 друкована продукція	0,61
11 продукція борошномельно-круп'яної промисловості	1,01	XV. Недорогоцінні метали та вироби з них	1,39
Нині реалізуються на ринку Азії, але не мають переваг			
28 продукти неорганічної хімії	0,93	II. Продукти рослинного походження	2,08
19 готові продукти із зерна	0,45	17 цукор і кондитерські вироби з цукру	0,46
44 деревина і вироби з деревини	1,69	43 натуральне та штучне хутро	2,16

Джерело: розраховано автором за даними [7]

раці Китай, який спростив фітосанітарні протоколи для сільськогосподарської вітчизняної продукції. Українські аграрії мають можливість експортувати до Китаю кукурудзу, сою, ячмінь, соняшникову олію. Необхідно розширювати номенклатуру товарів і послуг, які можна було б поставляти до Китаю. Крім ринку Китаю, значний інтерес у регіоні Південно-Східної Азії для України становлять ринки Японії та Південної Кореї. Враховуючи практичну непридатність їх територій до вирощування зернових, попит на аграрну продукцію буде високим. Перспективи Південно-Східної Азії доповнюються високим потенціалом для постачальників насіння і плодів олійних культур.

Африканський континент є перспективним для розширення експорту України товарів і послуг. Наша країна продовжує зберігати значне позитивне сальдо у торгівлі з Африканським континентом. Стрімке зростання споживачів африканських країн на південь від Сахари (Субсахарська Африка – ССА) зумовлює створення нових ринків збуту. Збільшення чисельності жителів супроводжується швидкою урбанізацією – зростання міст, особливо великих портових і столичних агломерацій. Переважно невисокі доходи більшості жителів країн ССА призводить до того, що більша частина їх витрат припадає на товари продовольчого сектору, у виробництві яких Україна має великі конкурентні переваги над іншими експортерами.

Висновки. Визначено можливості реалізації експортного потенціалу України на ринках ЄС, Азії та Африки шляхом розрахунку відносних компаративних переваг за товарними групами. Визначено,

що торгівля з ЄС не дає суттєвої вигоди для України, оскільки більшість товарних позицій експорту не створюють достатньої доданої вартості. Відповідно необхідно виправити деформацію товарної структури експорту-імпорту з ЄС. За результатами дослідження компаративних переваг українського експорту на ринку Азії, ЄС та Африки, визначено ті товарні групи, які мають перспективи розвитку такі як рослинні матеріали, натуральне та штучне хутро, свинець та вироби з нього, м'ясо та субпродукти. Ці товарні групи мають дещо більшу додану вартість ніж ті, що реалізуються нині. Отримані результати будуть використані при обґрунтуванні державної політики щодо підтримки національних виробників продукції з більшою доданою вартістю з метою створення умов для формування нових та приєднання до вже існуючих глобальних ланцюгів вартості, що суттєво підвищить рівень економічної безпеки підприємств торгівлі України.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Стратегічне партнерство у вимірі економічної безпеки України: монографія. А. А. Мазаракі та ін.; за ред. А. А. Мазаракі, Т. М. Мельник. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2019. 712 с.
2. Корнієнкова К. «Східне партнерство»: перспективи розвитку та проблеми. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. 11. С.291–295. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.11.49>.
3. Майборода О. М. Суб'єктність України в сучасному світі: оцінки, стратегії, прогнози. Аналітична доповідь. Київ: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2020. 88 с. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2020/11/subiektnist_ukrainy.pdf.

4. Шнирков О. І., Філіпенко А. С., Заблоцька Р. О., Луцишин О. Розвиток новітніх форм міжнародної економічної інтеграції на початку XXI століття : монографія. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2016. URL: <http://194.44.12.92:8080/jspui/handle/123456789/3345>.

5. Бусарева Т. Особливості співробітництва вітчизняного бізнесу з ТНК. *Причорноморські економічні студії*. 2021. Вип. 65. С.14–18. URL: http://bses.in.ua/journals/2021/65_2021/4.pdf.

6. Федулова І., Джулай М. Економічні наслідки пандемії COVID-19 для підприємств України. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2020. № 4. С. 74–91.

7. Официальный сайт International Trade Center: Trade Map. URL: https://www.trademap.org/Bilateral_TS.aspx?nvpm=1%7c%7c20%7c804%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c1%7c2%7c1%7c1%7c1%7c1%7c1 (дата звернення 20.03.2022).

8. Гордійчук Д. Світові експортери не зможуть компенсувати українські поставки зерна. *Економічна правда*. 5 квітня 2022р. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/04/5/685240/> (дата звернення: 02.05.2022).

9. Сайт елеваторів України. URL: <https://elevatorist.com/blog/read/761-eksport-cherez-suhoputni-shlyahi-do-yes-mojlivosti>.

10. Аграрне інформаційне агенство Agravery. 3 України заборонили експорт зерна, м'яса та цукру URL: <https://agravery.com/uk/posts/show/z-ukraini-zaboronili-eksport-zerna-masa-ta-cukru> (дата звернення: 02.05.2022).

11. Михайленко В. Стало відомо, скільки за рік Україна експортувала олії та тваринних жирів. Сайт аграрного медіа холдингу Landlord. URL: <https://landlord.ua/news/stalo-vidomo-skilky-za-rik-ukraina-eksportovala-olii-ta-tvarynykh-zhyriv/> (дата звернення: 02.05.2022).

REFERENCES:

1. Mazaraki A.A., Melnyk T., M. @ oth. (2019). *Stratehichne partnerstvo u vymiri ekonomichnoi bezpeky Ukrainy* [Strategic partnership in terms of economic security of Ukraine]. Kyiv: Kyiv. nats. torh.-ekoniun-t, p. 712/ (in Ukrainian)

2. Kornienkova K. (2020). «Skhidne partnerstvo»: perspektyvy rozvytku ta problemy. *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo* ["Eastern Partnership": prospects for development and problems]. *Pidpriemnytstvo, hospo-*

darstvo i parvo, no. 11, pp. 291–295. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.11.49>. (in Ukrainian)

3. Maiboroda M. (2020). *Subiektivist Ukrainy v suchasnomu sviti: otsinky, stratehii, prohozy. Analitichna dopovid* [Subjectivity of Ukraine in the modern world: assessments, strategies, forecasts. Analytical report]. Kyiv: Instytut politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy. Available at: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2020/11/subiektivist_ukrainy.pdf. (in Ukrainian)

4. Shnyrkov O. I., Filipenko A. S., Zablotska R. O., Lutsyshyn O. (2016). *Rozvytok novitnikh form mizhnarodnoi ekonomichnoi intehratsii na pochatku KhKhI stolittia* [The development of the latest forms of international economic integration at the beginning of the 21st century]. Kyiv: VPTs «Kyivskiy universytetu». Available at: <http://194.44.12.92:8080/jspui/handle/123456789/3345>. (in Ukrainian)

5. Busarieva T. (2021). *Osoblyvosti spivrobotnytstva vitshyznianoho biznesu z TNK* [Peculiarities of domestic business cooperation with TNCs]. *Prychornomorski ekonomichni studii*, vol. 65, pp. 14–18. Available at: http://bses.in.ua/journals/2021/65_2021/4.pdf. (in Ukrainian)

6. Fedulova I., Dzhalai M. (2020). *Ekonomichni naslidky pandemii COVID-19 dlia pidpriemstv Ukrainy* [Economic consequences of the COVID-19 pandemic for enterprises of Ukraine]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho torhovelno-ekonomichnoho universytetu*, no. 4, pp. 74–91. (in Ukrainian)

7. The official site of the International Trade Center: Trade Map. Available at: https://www.trademap.org/Bilateral_TS.aspx?nvpm=1%7c%7c20%7c804%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c1%7c2%7c1%7c1%7c1%7c1 (accessed 20.03.2022).

8. Hordiiichuk D. (2022). *Svitovi eksportery ne zmozhut kompensuvaty ukraïnski postavky zerna* [World exporters will not be able to compensate Ukrainian grain supplies]. *Ekonomichna pravda*. Available at: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/04/5/685240/> (accessed 2.05.2022).

9. Sait elevatoriv Ukrainy [Website of elevators of Ukraine]. Available at: <https://elevatorist.com/blog/read/761-eksport-cherez-suhoputni-shlyahi-do-yes-mojlivosti> (accessed 2.05.2022).

10. Mykhailenko V. *Stalo vidomo, skilky za rik Ukraina eksportovala olii ta tvarynykh zhyriv* [It became clear that Ukraine exported oligo and animal fats]. Sait ahrarnoho media kholdynhu Landlord. Available at: <https://agravery.com/uk/posts/show/z-ukraini-zaboronili-eksport-zerna-masa-ta-cukru> (accessed 2.05.2022).